

Література

1. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді: Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 липня 2004 р. № 605.
2. Оржеховська В.М. Педагогіка здорового способу життя. Проблеми освіти: Наук.- метод. зб. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. -Вип. 48. - С. 3-7.
3. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу / С.В. Страшко, Л.А. Животовська, О.Д. Гречишкіна та ін.; За ред. С.В. Страшка. - К.: Освіта України, 2006. -260 с.
4. Свириденко С.О. Формування позитивного ставлення до власного здоров'я вихованців шкіл-інтернатів: структурно-функціональна модель // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: 36. наук, праць.-К., 2005.- Вип. 8. – С. 322-326.
5. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: Навч. посіб. - К.: ІСДО, 1996. - 144 с.
6. Шаповалова Т.Г. Програма гуртка "Валеологія". Програми для творчих об'єднань поза-шкільних і загальноосвітніх навчальних закладів (соціально-реабілітаційний напрям): Навчально-практичне видання. - Суми: АНТЕЙ, 2005.- 240 с.
7. Шаповалова Т. Г. "Стежина Здоров'я": Методичні рекомендації з досвіду роботи станції юних натуралістів міста Бердянська Запорізької області. – Бердянськ: БДПУ, 2007.- 42 с.

ШАРОВ С.В.

КЛАСИФІКАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ЇЇ ВИДИ

Різноманітне та складне сучасне життя вимагає від освіти значних змін у процесі соціалізації підростаючого покоління та підготовки майбутніх фахівців. У першу чергу ці зміни пов'язані з необхідністю формування активної та працелюбної людини, яка має великий запас знань та вміє самостійно здобувати та використовувати необхідну інформацію. Тому без підвищення рівня пізнавальної активності та формування навичок самостійної роботи неможливо підготувати спеціаліста. Дефіцитарність ефективних методик самостійної роботи, багатозначність тлумачення поняття "самостійна робота" роблять тему самостійної роботи і досі актуальною.

Проблемою класифікації самостійної роботи та визначення її видів займалися багато вчених, серед яких слід виділити Б.П. Есипова, П.І. Підкасистого, А.В. Усову, Н.Г. Дайрі, І.І. Малкіну, Г.І. Щукіну та ін.

Особливої уваги потребує розробка класифікації самостійної роботи, тому що існуючі на цей час класифікації не в повній мірі відображають різнобічний феномен самостійної роботи і не допомагають використовувати цей важливий вид діяльності студентів в навчально-виховному процесі та їх розвитку й саморозвитку.

Метою статті є аналіз існуючих класифікацій самостійної роботи та загальний огляд типових завдань до різних видів самостійних робіт.

Значущість самостійної роботи в наш час важко переоцінити. Ми погоджуємося із думкою Г.І. Щукіної, що цінність самостійних робіт полягає в тому, що вони вчать студентів вирішувати поставлені викладачем завдання, ставити їх самостійно, планувати дії та способи їх виконання [7, с. 117]. Одержані уміння та навички самостійної роботи відкривають широку перспективу для самостійного оволодіння знаннями за межами навчального закладу та допомагають надалі вдосконалювати свій професіоналізм у вибраній фаховій області. Але ефективність самостійних робіт залежить не тільки від факту введення їх в навчально-виховний процес, але й від дотримання ряду необхідних вимог щодо їх складання та організації. Правильно скла-

дена самостійна робота в процесі педагогічної організації дозволить розвивати пізнавальний інтерес та самостійність студентів.

У сучасній педагогіці відсутня єдина класифікація самостійних робіт, оскільки, на нашу думку, різні вчені за основу класифікації приймали різноманітні зовнішні або внутрішні ознаки та по різному тлумачили її сутність.

Якщо в якості критерію класифікації обрати місце організації самостійної роботи, то можна виділити класну та позакласну (позашкільну), за формою організації діяльності студентів – індивідуальну, парну, колективну, фронтальну, залежно від форми відповіді – письмову, усну, графічну.

В. Мелешко пропонує класифікацію самостійних робіт за рівнем готовності, серед яких можна виділити:

- інформативно-пояснювальні, що використовуються для поповнення, набуття та закріплення знань на основі поданої викладачем інформації;
- інформаційно-евристичні, які пов'язані з виконанням системи вправ послідовно від простих до складних та розвитком способів раціональної пізнавальної діяльності;
- проблемно-пошукові, спрямовані на розвиток творчого пошуку нових знань та способів дій тощо [2, с. 30].

Представляє інтерес класифікація самостійних робіт І.І. Малкіної на підставі ступеня самостійності та творчості, яка пропонує таку класифікацію:

1. Самостійні роботи репродуктивного типу:
 - а) відтворюючі; б) тренувальні, в) оглядові; г) перевірочні.
2. Самостійні роботи пізнавально-пошукового типу:
 - а) підготовчі; б) констатуючі; в) експериментально-пошукові; г) логічно пошукові.
3. Самостійні роботи творчого типу:
 - а) художньо-образні; б) науково-творчі; в) конструктивно-технічні.
4. Самостійні роботи пізнавально-практичного типу:
 - а) учбово-практичні; б) суспільно-практичні [1, с. 56].

І.П. Підкасистий за основу класифікації прийняв ступінь самостійності, за уваживши, що подані типи самостійних робіт тісно пов'язані та взаємообумовлені між собою. Він виділив наступні типи:

- 1) відтворюючі самостійні роботи за зразком;
- 2) реконструктивно-варіативні;
- 3) евристичні;
- 4) творчі (дослідницькі) [4, с. 158].

Відомо, що пізнавальна діяльність студентів при виконанні самостійних робіт за зразком направлена на відтворення певної інформації на базі власної практичної діяльності та виконуються шляхом виконання послідовних вказівок на здійснення певної дії. При виконанні цих робіт формується та вдосконалюється вміння самостійно та уважно обробляти текст підручника та виділяти в ньому необхідний матеріал. До таких робіт відносяться рішення типових задач, прикладів, виконання різних вправ за зразками та алгоритмами з метою удосконалення умінь та навичок пізнавального і практичного характеру; наочне оформлення матеріалу, що вивчається; проведення спостережень, лабораторних робіт, дослідів тощо.

Виконуючи реконструктивно-варіативні самостійні роботи студенти зустріча-

ються з необхідністю перетворень, узагальнень, залучення раніше набутих знань та умінь для вирішення завдань різних рівнів складності. Самостійні роботи такого типу готують студентів психологічно і практично до пошуку способів застосування засвоєних знань як інструментів виявлення їх функціональних залежностей.

У ході виконання евристичних робіт пізнавальна діяльність студентів направлена на вирішення проблемної ситуації, яку створює та організує викладач на занятті. Евристичні самостійні роботи дозволяють вирішувати не всю проблему, а окремі її частини. У результаті такої організації самостійної роботи студенти набувають досвіду пошукової діяльності, опановують елементами творчості тощо.

При виконанні творчих (дослідницьких) самостійних робіт студенти набувають досвіду проведення цілісного дослідження процесу або явища, здатність самостійно бачити і ефективно вирішувати пізнавально-практичні значущі творчі задачі. Студент навчається розкривати нові грані досліджуваних явищ, об'єктів, подій, висловлювати власні думки на основі різнобічного аналізу початкових даних запропонованої задачі; самостійно розробляти тематику та методику експериментальної роботи, бачити та формулювати проблеми в заданій ситуації, ставити нові проблеми, висувати гіпотези їх рішення, докладно розробляти плани їх вирішення тощо.

Слушними здаються нам роздуми вчених (І.Л. Науменко, О.І. Стражев, Л.М. Тернавська) щодо видів завдань до самостійної роботи, осмислення яких надало нам можливість привести їх загальну характеристику у вигляді таблиці.

Таблиця

Загальна характеристика завдань до самостійної роботи

Види самостійної діяльності	Цілі (дидактичні, розвиваючі, виховні)	Характер діяльності
Робота з підручником	Засвоєння і закріплення нових знань. Виховання культури розумової праці. Вироблення наукового світогляду. Розвиток мислення та пам'яті	Репродуктивний, пошуковий, творчий
Робота з картами, графіками, діаграмами	Розвиток умінь та навичок. Виховання наполегливості, працьовитості, волі. Розвиток умінь до аналізу та узагальнення	Репродуктивний, пошуковий
Робота з картинами та ілюстраціями	Розвиток умінь та навичок. Виховання наполегливості, працьовитості та уваги	Репродуктивний, пошуковий, творчий
Ведення зошита з предмету	Виховання наполегливості, працьовитості, волі	Репродуктивний
Вправи, рішення задач	Закріплення та застосування набутих знань. Виховання самоконтролю	Репродуктивний, пошуковий
Лабораторні роботи	Застосування знань. Формування практичних умінь та навичок. Виховання самоконтролю	Пошуковий, творчий, репродуктивний
Твори, реферати, доповіді	Отримання та застосування набутих знань. Розвиток творчої думки і самостійності. Розвиток мислення та пам'яті. Розвиток усної і письмової мови. Розвиток умінь до аналізу та узагальнення	Пошуковий, творчий
Самостійні роботи на основі спостереження	Придбання нових знань. Розвиток уваги, наполегливості	Пошуковий, творчий, репродуктивний

Використання самостійних робіт більшою мірою залежить від різних виховних та освітніх завдань, що потребує від викладача високої фахової підготовки. Викладач повинен дотримуватися певних вимог до організації та використання самостійних робіт, серед яких, на нашу думку, можна виділити наступні:

- оптимальне визначення місця самостійної роботи в структурі навчально-виховного процесу та своєчасного її застосування;
- доцільність відбору типу самостійної роботи відповідно до дидактичної мети та логіки саморозвитку студентів;
- об'єктивність, уважність і відповідальність у визначенні змісту, характеру та формування завдань до самостійної роботи тощо.

Висновки. Існує декілька класифікацій самостійної роботи на основі тих або інших критеріїв, що певною мірою створює і характеризує цей феномен самостійної роботи, але жодна з них не відображає повністю її сутність, тому ця проблема критеріїв є актуальною і дотепер. На нашу думку, переміщення акцентів освіти зі стратегії формування особистості на стратегію її розвитку і саморозвитку робить найбільш привабливою для нас класифікацію І.П. Підкасистого, який прийняв за основу ступінь самостійності учнів.

У багатьох класифікаціях вчені відокремлюють репродуктивні самостійні роботи від пошукових та творчих, що не цілком закономірно, але нам здається, що не можна репродуктивні роботи вилучати із будь-якої творчої або пошукової діяльності як їх невід'ємну складову.

Ми вважаємо, що репродуктивну роботу не слід вважати найбільш елементарною, оскільки на найпростішому рівні завдання репродуктивного характеру можуть полягати в простому відтворенні наявних знань і умінь, разом з тим вони можуть містити аналіз, узагальнення та інші логічні операції, що вимагають певної самостійності та творчості.

Значущість самостійної роботи для формування і розвитку пізнавального інтересу та самостійності студентів безсумнівна, але ефективно її використання залежить від комплексу організаційно-управлінських чинників та умов.

Література

1. Лукинова Н.Г. Самостійна робота як засіб і умова розвитку пізнавальної діяльності студента. Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.08. – теорія і методика професійної освіти / Ставропольський державний університет. – Ставрополь, 2003. – 167 с.
2. Мелешко В. Самостійна робота в класах з малою чисельністю учнів // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 27 – 34.
3. Наумченко И.Л. Самообразование будущего учителя. – Саранск.: Мордовское книжное издательство, 1974. – 262 с.
4. Підкасистий П.І. Самостійна пізнавальна діяльність школярів в навчанні: Теоретико-експериментальне дослідження. – М.: Педагогіка, 1980. – 240 с.
5. Стражев А.И. Методика преподавания истории: Пособие для учителей. –М.: Просвещение, 1964. – 285 с.
6. Тернавская Л.М. Дифференцированный подход к организации самостоятельной работы студентов экономического вуза (на примере английского языка). Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.08. – теория и методика профессионального образования / Запорожский областной институт последипломного педагогического образования. – Запорожье, 2001. – 152 с.
7. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / учебн. пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.